

DIGITÁLIS KÖNYVTÁRAK VS. SZEMÉLYES ADATOK VÉDELME – A TÁJÉKOZÓDÁSHOZ, ILLETVE AZ ELFELEDTETÉSHEZ VALÓ JOG ÉRVÉNYESÍTÉSE ONLINE KÖRNYEZETBEN

TÓSZEGI ZSUZSANNA

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

A mindenütt jelenvaló, nyílt internet rövid idő alatt gyökeresen megváltoztatta a korábban kialakult kommunikációs viszonyokat, amelyek egyik fontos ismérve a kontrollált, zömmel egyoldalú információközlés volt. Az utóbbi évtizedekben a hagyományos kommunikációt mind jobban háttérbe szorítja a médiafogyasztók aktív szereplővé, tartalom-előállítóvá válása. Ez utóbbi jelenségből következik, hogy az információk nagy hányada immár nem hivatásos közlőktől származik, a professzionális „kapuőrök” előzetes szűrése nélkül lát napvilágot. Különösen figyelemre méltó, hogy az egyéni, „én”-közlések iránt milyen hatalmas érdeklődés mutatkozik meg. A világhálót – és főleg a közösségi oldalakat – folyamatos figyelem kíséri, amely percek alatt eredményezhet akár sokmillió nézettségi számokat.

Mint a legtöbb jelenségnek, ennek is van pozitív és negatív hozadéka: az egyik oldalról új lehetőségeket kínál a szólásszabadságra, a tájékozódásra, az információ- és véleménycserére. A véleménynyilvánítási jog gyakorlására szolgáló környezet gyökeres megváltozása azonban egyre nagyobb teret enged a magánéletbe, különösen pedig az *online magánszférába* való beavatkozásra, mely utóbbi helyzetet súlyosbítja, hogy az internetre egyszer kikerült adatok, információk „örökéletűek” – legalábbis addig, amíg utódaink nem tanulnak meg *Léthének*, a feledés istennőjének áldozni. Az interneten ma csak *Mnémoszünének* hódolunk: az *ars memoriae*-t ismerjük és gyakoroljuk, de a felejtés művészetét, az *ars oblivionis*-t még nem sikerült elsajátítanunk.

*Aki uralja a múltat, az uralja a jövőt is;
Aki uralja a jelent, az uralja a múltat is.*
George Orwell¹

Az információs önrendelkezési jog kialakulása

Sok más jogintézményhez hasonlóan a személyiségi jogok kialakulása és azok védelme a római jogra vezethető vissza.

Történetileg először a magánszféra – a testi önrendelkezés, a személyiségvédelem, az egyéni autonómia, a döntési szabadság, a személyes adatok stb. – védelme alakult ki. *Samuel Warren* és *Louis Brandeis* nevéhez kötődik a magánélet-védelem alkotmányosan védendő jogként való megfogalmazása – ők publikálták 1890-ben azt

a tudományos közleményt, amely megalapozta a magánélethez való jog XX. századi felívelését.² Klasszikus értelemben a háborítatlan magán- és családi élet, a becsület és a jó hírnév, illetve a személyes identitás oltalma, továbbá a fizikai és lelki integritás biztosítása, a magánélet tényeinek feltárástól és megfigyeléstől való mentessége, valamint a levelezés és a szóbeli közlések védelme értendő a magánszféra védelmébe.³

A XIX. század végére kialakult a magánszférához és a személyes adatok védelméhez való jog, amely – kibővülve az információkhoz való hozzájutás szabadságjoggal – a XX. század végére az emberi méltóságot és függetlenséget az állami hatalommal, illetve a szervezeti túlerővel, valamint az új technológiából adódó veszélyekkel szemben védő általános szabadságjoggá vált.⁴

Az ezredév végén egységes rendszerré váló adatvédelem és információszabadság alkotja az információs önrendelkezési jogot, amely a sajtó- és vélemény szabadságból származó információszabadsággal együtt a kommunikációs alapjogok közé tartozik.

Az adatvédelem az európai jogfejlődésben az emberi méltóságból eredő személyiségi jogokhoz tartozik, és főként magánszemélyek egymás közötti kapcsolataira értelmezhető. Az Egyesült Államokban viszont a magánszféra oltalmát – beleértve a magánélet, a személyi autonómia és a személyes adatok védelmét – alkotmányos szabadságjogként értelmezik, amelynek sokkal inkább az állami-kormányzati beavatkozásokkal szemben, mintsem magánszemélyek viszonylatában kell érvényesülnie.⁵

Egyik határozatában az Alkotmánybíróság szintén hivatkozik az angolszász országok és a kontinens közötti különbségre: amíg az USA-ban a személyes adatok – köztük a képmás – védelmét „a privacy, a »békén hagyás joga«, az alkotmányosan védett magánszféra körébe tartozónak tekintik, amelynek három lényeges aspektusa a titkosság, az anonimitás és a magányhoz való jog; Európában az önrendelkezési jogból, az emberi méltóságból vezetik le, és különös személyiségi jognak tartják.”⁶

A globális internet korában azonban az egyéni információs önrendelkezési jog és a tájékozódás szabadságához fűződő jog kérdéskörét, illetve a köztük feszülő ellentmondást nem lehet az Európai Unión belül értelmezni – különösen, ha az egyik legújabb deklarált jogra, az elfeledtetéshez való jogra gondolunk.

A kérdés megítélésében komoly vita zajlik az USA és az EU között, amelynek egyik fontos eleme, hogy az Egyesült Államokban nemcsak a társadalomnak a tájékozódáshoz való joga, de a vállalkozás szabadsága szempontjából is aggályosnak tartják az elfeledtetéshez való jog érvényesítését.⁷

Az elfeledtetéshez való jog iránti igény megjelenése az európai jogrendben

A tárolt személyes adatok törlésére vonatkozó lehetőség már az 1995-ben kiadott első uniós adatvédelmi irányelvben megfogalmazódott. Az adatokhoz való hozzáférésről szóló 12. cikk b) pontja alapján az adatalanyoknak joga van az adatkezelőtől kérni az adatainak a helyesbítését, törlését vagy blokkolását, amelyek feldolgozása – különösen az adatok hiányos vagy pontatlan jellege miatt – nem felel meg az irányelv rendelkezéseinek.⁸

A World Wide Web születése után nem sokkal hatályba lépett adatvédelmi irányelv az azóta eltelt bő két évtized alatt jócskán túllépett az idő: az első időszakban még alig ismert online kommunikáció világméretű rendszerré vált, rendszeres használóinak a száma több milliárdra tehető.

Az internetezők hozzászoktak ahhoz, hogy embertársaikról könnyen és gyorsan vissza tudják keresni az online közzétett adatokat, és ez számos konfliktushelyzet oka lett. Azon személyek, akikről kedvezőtlen információk találhatók a világhálón, az online környezetben is szeretnének élni információs önrendelkezési jogukkal: megfogalmazódott az igény, hogy a magánszemélyeknek legyen módjuk törölni egyes adataikat az internetről. A fent említett uniós adatvédelmi irányelv azonban nem adott megoldást erre a problémára: még ha az érintett kérésére a tartalmat feltöltő szolgáltató törölte is a kifogásolt személyes adatot, a keresőmotoroknak köszönhetően az online közlemény visszakereshető maradt.

Nem állíthatjuk, hogy a természetes személyekről összegyűjtött adatok kezelése, az érintettek információs önrendelkezési jogának a gyakorlása, illetve a társadalom tájékozódáshoz való jogának érvényesülése között ne lenne erős érdekkülönbség.⁹ E kérdésnek könyvtárnyi irodalma van, amelynek két pillére az *Európai Unió Bíróságának* (EUB) ítélete az ún. *Google Spain* ügyben, amely meghatározza az uniós tagállamok adatvédelmi hatóságainak gyakorlatát, illetve az *EU Általános Adatvédelmi Rendelete* (GDPR), amelynek személyi hatálya az érintettek meglehetősen széles körére vonatkozik.

Az online tartalomszolgáltatás és a keresőmotorok hatása az információs önrendelkezési jogra

Az interneten online hozzáférhető dokumentumok mennyisége két oldalról gyarapodik: egyrészt az eleve számítógépi környezetben létrehozott (born digital) állományokkal, másrészt a korábban analóg formátumban létrejött dokumentumok digitalizálásával és közzétételével. A keresőszolgáltatóknak köszönhetően az előbbi csoportba tartozó dokumentumok szinte mindegyike, az utóbbiak túlnyomó többsége szövegesen könnyen visszakereshetővé válik.¹⁰

A ma már sok milliárd ember rendelkezésére álló technológia révén bárki élhet a szólásszabadság jogával az egyetemesen hozzáférhető interneten. Ez az eshetőség viszont, társulva a keresőmotorok hatékony működésével, óhatatlanul hatást gyakorol az emberek magánéletére – adott esetben súlyosan megsértve az érintettek információs önrendelkezési jogát.

Az Európai Bíróság ítélete a Google Spain ügyben

2009-ben egy spanyol állampolgár panasszal fordult a spanyol adatvédelmi hatósághoz, mert az egyik napilap nem teljesítette arra irányuló kérését, hogy a róla tíz évvel korábban megjelent, rá nézve hátrányos, és azóta irrelevánssá vált adatokat törölje az online hozzáférhető közleményből. Az érintett azt is kérvényezte a hatóságtól, hogy

kötelezze a Google-t: a nevére való keresés során az idejétmúlt újságcikket ne tegye többé elérhetővé. Az adatvédelmi hatóság helyt adott a kérésnek, de a Google nem fogadta el a döntést, hanem bírósághoz fordult. Mivelhogy az esetre mindaddig semmilyen ítélkezési gyakorlat nem volt, a spanyol bíróság előzetes döntéshozatalt kért az Európai Unió Bíróságától.

Az EUB kétéves tárgyalássorozat után, 2014 májusában hozta meg ítéletét, amelynek az egyik legfontosabb döntése: az érintett kérelmére – adott feltételek meg­léte esetén – a keresőmotor-működtetők kötelesek eltávolítani a keresési eredmények közül az érintett által megjelölt keresőszavakra adott találatokat. A Bíróság rámuta­tott, hogy az interneten a keresőmotorok használatával sokkal könnyebb az érintettre vonatkozó személyes adatokat összegyűjteni, mint a print média szétszórtan őrzött példányaiból, ezért adott esetben az adatok kereshetővé tétele azok közzétételéhez képest is nagyobb sérelmet okozhat az érintettnek. Az EUB egyértelművé tette, hogy a weboldal tartalomgazdája és a keresőmotor üzemeltetője egyaránt felelős a szemé­lyesadat-kezelésért. Az ítéletben szerepelt első ízben az *elfeledtetéshez való jog* (*right to be forgotten*) fogalma, amelynek önálló kötelezettjeként a Bíróság a keresőmotor üzemeltetőjét azonosította.¹¹

Az EUB döntése alapján – alapvető jogaira tekintettel – az érintett kérheti, hogy a kérdéses információt többé ne tegyék találati lista segítségével hozzáférhetővé a nagy nyilvánosság számára. Ez esetben az érintett nevére folytatott keresés nyomán megjelenő találati listából a keresőmotor működtetője köteles törölni a személyes adatokat tartalmazó weboldalakra mutató linkeket, függetlenül attól, hogy az ada­tokat a harmadik fél jogszerűen tette-e közzé, de attól is, hogy a honlap szerkesztője törölte-e az azokat a weboldalról.¹²

Volt-e jogalapja a Bíróságnak az amerikai székhelyű Google-t az uniós jog ha­tálya, illetve saját joghatósága alá vonni? A rövid válasz: igen, de ehhez nem volt ele­gendő, hogy a Google Spain nevű leányvállalat Spanyolországban legyen bejegyezve, és így az adatvédelmi irányelv területi hatálya alá tartozzon. „Ahhoz, hogy a Google Inc.-t is a joghatósága alá vonja a Bíróság, újabb jogi konstrukcióra volt szükség: ez lett a Google Inc. és Google Spain tevékenységei közti *elválaszthatatlan egység*.”¹³ Ter­jedelmi okokból nincs lehetőség részletesen kifejteni ezt a kérdést – itt csak annyit említünk meg, hogy a keresőmotorok tekintetében az EU-s jogszabályok unióra ér­vényes területi hatálya miatt a Google továbbra is azt a gyakorlatot folytatja, hogy a „.com” végződésű oldalait nem tekinti az uniós jog hatálya alá tartozónak, és ezt a kér­dést a GDPR sem pontosította. (Ez a téma a NAIH-nak a Google Inc. jogsértő gya­korlata tárgyában készített jelentése kapcsán egy későbbi fejezetben még fölmerül.)

A Google-ítélet egyik legfontosabb döntése alapján a keresőmotorok működe­ttői adatkezelőnek minősülnek, mivel a személyes adatokat tartalmazó közlemények gyűjtésével, tárolásával, hozzáférhetővé tételével stb. adatkezelést folytatnak, ezért az általuk végzett indexálás az adatvédelmi jogszabályok tárgyi hatálya alá tartozik.¹⁴

Az EU emberi jogi iránymutatásai az online és offline véleménynyilvánítás szabadságáról
Az Európai Unió Tanácsának egyik fontos elvi deklarációja és az EUB Google-ítélete egy nap különbséggel látott napvilágot. A Tanács 2014. május 12-én adta ki a címben jelzett iránymutatását, amely leszögezi: a véleményalkotás és a véleménynyilvánítás szabadsága minden ember alapvető joga, amely

- nélkülözhetetlen az egyén méltósága és kiteljesedése szempontjából;
- a demokrácia, a jogállamiság, a béke, a stabilitás, a fenntartható fejlődés és a közügyekben való részvétel alapjául szolgál;
- megalapozza egy sor más emberi jog érvényesülését és gyakorlását, ideértve a gyülekezés és az egyesülés szabadságát, a gondolatszabadságot, a vallás és a meggyőződés szabadságát, az oktatáshoz való jogot, a kulturális életben való részvétel jogát, a választójogot, valamint a közügyekben való részvételhez kötődő minden egyéb politikai jogot;
- hiányában nem működhet a szabad, sokszínű és független média, amely az átláthatóság és az elszámoltathatóság biztosítása révén a demokratikus társadalom egyik sarokköve;
- nélkül nem létezhet tájékozott, aktív, elkötelezett polgárság;
- magában foglalja az információ keresésének és megismerésének szabadságát is.

Összefoglalva: e jogok nélkül nincs demokrácia.

Az információs és kommunikációs technológia új utakat nyitott az információk tömegéhez való eljuttatásában, nagy hatással volt a polgárok döntéshozatali folyamatokban való részvételére és közreműködésére, de ez a fejlődés új kihívásokat is hozott. A Tanács leszögezi: *az offline létező emberi jogokat online is védeni kell*, különös tekintettel a véleményalkotás és a véleménynyilvánítás szabadságára, illetve a magánélet tiszteletben tartásához való, a személyes adatok védelmét is magában foglaló jogra. Minden egyén számára biztosítani kell azt a jogot, hogy megtudhassa, személyes adatainak birtokában van-e valaki, azokat tárolják-e valahol, és ha igen, mely adatokat és milyen célból.¹⁵

Elvi nyilatkozatok az elfeledtetéshez való jog érvényesítésével kapcsolatban

Miután az EUB deklarálta a magánszemélyek elfeledtetéshez való jogát az online környezetben, nemcsak az adatvédelmi hatóságok, de számos szakmai szervezet is kifejtette a kérdéssel kapcsolatos álláspontját.

Az IFLA állásfoglalása az elfeledtetéshez való jogról

A Könyvtáros Egyesületek és Szervezetek Nemzetközi Szövetsége (IFLA) 2016 februárjában, még a GDPR hatályba lépése előtt tette közzé az elfeledtetéshez való jogról szóló állásfoglalását. A dokumentum alapvetésként az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilat-

kozatának 19. pontját idézi: „Minden személynek joga van a vélemény és a kifejezés szabadságához, amely magában foglalja azt a jogot, hogy véleménye miatt ne szenvedjen zaklatást és hogy határookra való tekintet nélkül kutathasson, átvihessen és terjesztessen híreket és eszméket bármilyen kifejezési módon.”¹⁶ Az IFLA nyomatékosan kiemeli, hogy a könyvtárak legfőbb feladata az információk őrzése és az azokhoz való hozzáférés biztosítása – ez a kötelezettség viszont az interneten közzétett információkra ugyanúgy vonatkozik, mint a nyomtatásban megjelent dokumentumokra.

Az állásfoglalás hangsúlyozza, hogy a nyilvános interneten közzétett információk mindegyike értékkel bír, és nem volna helyes ezek egy részét a keresési lehetőségek közül önkényesen kiiktatni. Bár az elfeledtetéshez való jog nem jelenti feltétlenül a vitatott személyes adat megsemmisítését, a hozzáférés lehetetlenné tétele azonban gyakorlatilag ugyanolyan következményekkel járhat, mint az információ törlése.¹⁷

Az Archives and Records Association (UK and Ireland) az adatvédelem és a közérdekű archiválás kérdéseiről

Az Egyesült Királyságban és Írországbán működő szakmai szervezet, az ARA a GDPR kapcsán vette górcső alá a személyesadat-védelem és a közérdekű archiválás kérdéskörét. A legfontosabb megállapítás: az archiválási tevékenység mindig és mindenkor a közérdeket szolgálta és szolgálja. Elképzelni sem lehet olyan levéltárat, archívumot – legyen az állami vagy magántulajdonban –, amely ne volna közérdekű célú. Az archiválás a civilizált, demokratikus társadalom egyik alapköve, emellett gazdasági érdekeket is szolgál, megakadályozza az esendő, szelektív emberi memóriától való függést, hozzásegíti az embereket a múlt eseményeinek megismeréséhez.

A levéltárak és más archívumok gyűjteményeinek megőrzése közérdek, ezért óvni kell őket az önkényes bánásmódtól, az esetleges megsemmisüléstől. A múlt pártatlan megismeréséhez elengedhetetlen az archivált dokumentumok teljes integritásának megőrzése, amelybe a személyes adatok is beleértendők: ezek önkényes eltávolítása, törlése visszavonhatatlan károkat okozna, nemcsak történelmi és társadalmi, de gazdasági szempontból is. E felfoghatatlan veszteséget okozó helyzet elkerülése érdekében a szakemberek sürgetik a gyűjtemények védelmét szolgáló, a jogszerű eljárásokat rögzítő szabályzat, útmutató kidolgozását.¹⁸

A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság álláspontja a Google adatkezelői szerepéről

A NAIH több alkalommal foglalkozott a Google Inc. kereséstartóztatási gyakorlatával. 2015. július 28-án részletes tájékoztatót adott ki a Google keresőmotor találati listájából kért URL-ek eltávolításával kapcsolatos szempontokról. A tájékoztató közzétételét az indokolta, hogy több érintett is kifogásolta a Google gyakorlatát, amely a kérések ellenére nem törölte az érintettekkel kapcsolatos, személyes adataikat tartalmazó oldalakra mutató URL címeket a Google Search találatai közül.

A tájékoztatóban a NAIH több helyen hivatkozik az EUB által a Google Spain tevékenységével kapcsolatban hozott – főttebb már röviden ismertetett – ítéletére, amelyben a Bíróság kifejtette: azáltal, hogy a keresőmotorok „automatikus, állandó és rendszerezett módon kutatják” a világhálót, és ennek során személyes adatokat gyűjtenek, majd a természetes személyekre vonatkozó információkat különféle indexelő programokkal visszakeresik, rögzítik, rendszerezik, a szervereiken tárolják, illetve a keresés találati listájaként megjelenítik és hozzáférhetővé teszik – adatkezelést végeznek.¹⁹

Az EUB megállapította: „a keresőmotorok által keresett, indexált és tárolt, illetve a keresőmotorok felhasználói számára hozzáférhetővé tett adatok között azonosított vagy azonosítható természetes személyre vonatkozó információk”, azaz személyes adatok is vannak.²⁰ További fontos szempont, hogy akik a világhálón egy természetes személy nevére végeznek keresést, a keresőmotorok által elérhetővé tett, rendszerezett és csoportosított információk eredményeként „a találati lista alapján egy rendszerezett összefoglalóhoz jutnak az e személlyel kapcsolatos, interneten megtalálható információkról, amely lehetővé teszi, hogy létrehozzák az érintett többé-kevésbé részletes profilját”.²¹

A továbbiakban a Hatóság ismerteti azokat a szempontokat, amelyek alapján lefolytatja az érintettek által bejelentett ügyek egyedi vizsgálatát:

- A Google Search keresési találatja természetes személyre vonatkozik, és az érintett nevére való keresés során listázza a találatokat?
- Közz szereplő, vagy szerepet játszik a közéletben az érintett?
- Az érintett kiskorú?
- Az adat az érintett munkavállalásához, munkájához kapcsolódik?
- A Google Search keresési találatja az érintett különleges adatát vagy bűnügyi személyes adatát tartalmazó linkre mutat?
- A személyes adat egyéni véleményt tükröz, vagy megalapozott tényt tartalmaz?
- Az adat pontos, releváns, túlzott mértékű, naprakész?
- A Google csak a cél megvalósulásához szükséges mértékben és ideig kezeli az adatot?
- Az adat előítéleteket kelt az érintettel szemben?
- Az adat aránytalanul hátrányos hatással van az érintett magánszférájára?
- A keresési találat olyan linkre mutat, amely az érintettel szembeni bűncselekményt vagy szabálysértést valósít meg, vagy az érintettet veszélynek teszi ki?
- Az adat nyilvánosságra hozatalának kontextusa?
- A vonatkozó adatokat az érintett önkéntesen hozta nyilvánosságra?
- Az érintett észszerűen számíthatott-e arra, hogy az adatokat nyilvánosságra hozzák?²²

2015 novemberében a NAIH jelentést adott ki a Google cégnek a személyes adatok védelme során követett, a Hatóság által jogsértőnek tartott gyakorlatáról. Az ügy előzménye: egy érintett azzal a panasszal fordult a Hatósághoz, hogy a Google figyelmen kívül hagyta a kérelmét, amelyben a Google Search keresőmotorból igényelte a rá

vonatkozó találati lista eltávolítását. Miután a nyilvános cégbéjegyzések alapján a Google Inc. rendelkezik magyarországi leányvállalattal, és a *Google Kft.* – többek között – a Google Search-höz kapcsolódó, Magyarország lakosai felé irányuló tevékenységet végez, így magyar joghatóság alá tartozik.

A NAIH megállapította, hogy a google.hu oldalról eltávolították az érintett által kifogásolt URL-t, az azonban továbbra is elérhető a google.com oldalon.

A Hatóságnak küldött válaszában a Google Inc. közölte, hogy az összes EU és EFTA tagország *ccTLD* (country code top level domain) címén elérhető listákról eltávolította a panaszolt URL-t, így eleget tett az EU adatvédelmi irányelvében megfogalmazott kötelezettségeinek. Ezen túlmenően a cég hatékony intézkedéseket tett annak érdekében, hogy az európai felhasználókat átirányítsa a google.com-ról a megfelelő ccTLD végződésű (például a google.hu) keresőoldalra.

A NAIH ezt a választ nem tartotta kielégítőnek, mert megítélése szerint azáltal, hogy a *google.com* oldalon a panaszolt URL továbbra is elérhető, a Google Inc. lényegében megkerülte a közösségi jogot – emiatt a Hatóság megtette a jogsérelem orvoslása érdekében szükséges lépéseket, amelynek egyik fázisa az idézett jelentés kiadása volt.²³

A GDPR szabályainak életbe léptetése után, 2018 júniusában egy portál üzemeltetőjének kérésére a NAIH konzultációs választ adott az elfeledtetési jog értelmezésével kapcsolatban. A Hatóság rámutatott arra, hogy a GDPR által meghatározott esetekben az adatkezelőnek nem csupán törlési kötelezettsége áll fenn, de a többi adatkezelőt is tájékoztatnia kell arról, hogy az érintett kérte a személyes adataira mutató link eltávolítását. A levélben ugyanakkor arra is felhívták a figyelmet, hogy a GDPR három fő szempontot határoz meg, amelyek esetén nem érvényesülhet a törléshez való jog – e kivételek a következők:

- az adatkezelés a véleménynyilvánítás szabadságához, illetve a tájékozódáshoz való jog gyakorlása céljából szükséges;
- az adatkezelésre közérdekből van szükség;
- bizonyos magánérdekek esetén, amikor az adatkezelés jogi igények előterjesztéséhez, érvényesítéséhez, illetve védelméhez szükséges.²⁴

A digitális könyvtárak és a GDPR által deklarált elfeledtetéshez való jog érvényesítése

Kötelező alkalmazásának kezdetétől, 2018 májusától a GDPR nagy hatást gyakorol az uniós adatvédelmi gyakorlatra – legalábbis az alapvető kérdésekben. Az egyes szakterületek sajátos adatkezelési eljárásai tekintetében azonban nagyon hiányoznak az értelmező állásfoglalások, részletes jogi útmutatók. A magyar adatvédelmi hatóság állampolgári megkeresésre konkrét kérdésekre vonatkozóan is ad tájékoztatást, de nyomatékosan felhívja a figyelmet arra, hogy a válasza „sem jogszabálynak, sem egyéb jogi eszköznek nem tekinthető, az normatív jelleggel, jogi erővel, illetve köte-

lező tartalommal nem rendelkezik, a Hatóság [...] kialakított jogértelmezése más hatóságot, a bíróságot és az adatkezelőt nem köti, annak csak iránymutató jellege van.”²⁵

Témánk szempontjából a legérdekesebb kérdés: a GDPR tükrében hogyan kell értelmezni a könyvtárak által végzett digitalizálási tevékenységet, melynek eredményeként a világhálóra fölkerülő közlemények számos személyes adatot tartalmazhatnak?

A GDPR 4. cikkének 2. bekezdése értelmében *a digitalizálás és a digitalizált állományok közzététele egyértelműen adatkezelésnek minősül.*

A Rendelet által meghatározott hat jogalap közül a könyvtárak digitalizálási tevékenységére a *közérdekű feladatellátás* érvényes, az adatkezelési cél pedig a *közérdekű archiválás*. „A közérdekű archiválás céljából, tudományos és történelmi kutatási célból vagy statisztikai célból folytatott további adatkezelést összeegyeztethető, jogszerű adatkezelési műveleteknek kell tekinteni.” [GDPR (50) preambulumbekkezdés]²⁶

A NAIH állásfoglalásában megerősíti, hogy a könyvtárak törvény által előírt alapeladataik körében közérdekű archiválási céllal is végeznek adatkezelést, tehát a *digitalizálás jogszerű célja a közérdekű archiválás, jogalapja pedig a közérdekű feladat végrehajtása*. A Hatóság álláspontja szerint a „könyvtári állományok digitalizálásával a könyvtárak biztosítani tudják állományuk védelmét, a digitalizált dokumentumok nyilvánosságra hozatalával pedig a legszélesebb körben tudják teljesíteni a Kulttv. 55. § (1) bekezdés f) pontjában foglalt alapeladatukat a Közgyűjteményi Digitalizálási Stratégiának megfelelően.”²⁷

A GDPR 89. cikk (1) bekezdése alapján a személyes adatok közérdekű archiválás céljából, tudományos és történelmi kutatási vagy statisztikai célból folytatott kezelését *az érintett jogait és szabadságait védő megfelelő garanciák mellett kell végezni.*

A közérdekű archiválás céljából folytatott adatkezelés esetén a Rendelet kivétel-szabályokat fogalmaz meg az érintett jogai tekintetében, mint például: nem áll fenn az adatkezelő törlési kötelezettsége a közérdekű archiválás céljából történő adatkezelések esetén, illetve, ha az érintett törléshez való jogának gyakorlása valószínűleg lehetetlenné tenné vagy komolyan veszélyeztetné az adatkezelést.

Az érintett szemszögéből vizsgálva a kérdést, tudnunk kell, hogy a GDPR szerint abban az esetben is megilleti őt a tiltakozás joga, ha az adatkezelés jogalapja a közérdekű feladatellátás, de a Rendelet egyúttal kivétel-szabályt is megállapít: A „személyes adatok további megőrzése jogszerűnek tekinthető, ha az a véleménynyilvánítás és a tájékozódás szabadságához való jog gyakorlása, [...] illetőleg közérdekből végzett feladat végrehajtása vagy az adatkezelőre ruházott közhatalmi jogosítvány gyakorlása miatt, [...] közérdekű archiválás céljából [...] szükséges.” [GDPR (65) preambulumbekkezdés]²⁸

A Hatóság nyomatékosan fölhívta a figyelmet arra, hogy ha az érintett tiltakozik az adatkezelés (például a személyes adatait tartalmazó digitalizált újságcikk nyilvánosságra hozatala) ellen, az adatkezelő nem kezelheti tovább a személyes adatokat, kivéve, ha bizonyítja, hogy az adatkezelést olyan kényszerítő erejű jogos okok

indokolják, amelyek elsőbbséget élveznek az érintett érdekeivel, jogaival és szabadságaival szemben. „Ezen mérlegelést az adatkezelőnek a tiltakozási jogát gyakorló érintett érdekeinek és jogainak figyelembevételével esetről esetre kell elvégeznie. A könyvtárak azonban ilyen esetekben sem módosíthatják a digitalizált könyvtári dokumentumok tartalmát, mivel feladatuk az állomány gondozása, megőrzése, amely együtt jár a dokumentumok integritásának megőrzésével is.”²⁹

A GDPR bevezetéséhez kapcsolódva 2018-ban az IFLA kiadott egy tájékoztatót, amelyben röviden áttekinti a könyvtárak legfontosabb feladatait, illetve a Rendeletnek a könyvtári alapfeladatokat is érintő kivétel-szabályait – kiemelve a tájékozódás szabadságát, a közérdekű archiválást és a tudományos és történelmi kutatást. E három, a személyes adat-kezelésben kivételes eljárásra lehetőséget adó tevékenység tekintetében a Rendelet lehetővé teszi a tagországok jogalkotói számára bizonyos eltérések meghatározását. A dokumentumban az IFLA felhívja a könyvtárak figyelmét arra, hogy – ha eddig nem tették meg – saját kormányuknál szorgalmazza a könyvtári gyakorlat számára alapvető fontosságú részletszabályok kidolgozását és törvénybe iktatását.³⁰

Irodalom és jegyzetek

1. ORWELL, George: 1984. Ford. Sziógyártó László. Budapest, Európa Könyvkiadó, 1989. 274. p.
2. WARREN, Samuel D. – BRANDEIS, Louis D.: The right to privacy. = Harvard Law Review, 4. vol. 5. no. 1890. 193–220. p. Forrás: <https://doi.org/10.2307/1321160> [2019. július 1.]
3. MAJTÉNYI László: A személyes adatok védelméhez való jog. In: HALMAI Gábor – TÓTH Gábor Attila (szerk.): Emberi jogok. Budapest, Osiris Kiadó, 2003. 579–580. p.
4. SÓLYOM László: Egy új szabadságjog: az információszabadság. = Valóság, 1988. 9. sz. 14–34. p.
5. NAVRATYIL Zoltán: Internet és szólásszabadság: a „felejtés” joga és a „feledésbe merüléshez” való jog. = Iustum Aequum Salutare, 11. évf. 2. sz. 2015. 83–113. p.
6. Az Alkotmánybíróság 28/2014. (IX. 29.) AB határozata. = Az Alkotmánybíróság Határozatai, 24. sz. 2014. 1291. p. Forrás: <http://www.kozlonyok.hu/kozlonyok/Kozlonyok/1/PDF/2014/24.pdf> [2019. május 21.]
7. BOUCHAGIAR, George – BOTTIS, Maria: The right to be forgotten: Memory holes as the default? = Amsterdam Privacy Conference 2018 (Oct. 5–8), Amsterdam. Forrás: <https://doi.org/10.2139/ssrn.3226404> [2019. május 8.]
8. Directive 95/46/EC of the European Parliament and of the Council of 24 October 1995 on the protection of individuals with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data. Article 12 b) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31995L0046> [2019. május 26.] Az irányelvben foglaltak átültetése a magyar jogba az információs önrendelkezési jogról és az információszabadságról szóló 2011. évi CXII. törvény keretein belül történt meg. A GDPR a 95/46/EC irányelvet 2016. április 27-én hatályon kívül helyezte.

9. TZANOU, Maria: The unexpected consequences of the EU right to be forgotten. Internet search engines as fundamental rights adjudicators. Forrás: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3277348 [2019. május 8.]
10. Itt nem részleteznénk a különböző megoldásokat a képként tárolt szövegoldalaktól a másolást és/vagy a kereshetőséget letiltó funkciókig – ezek bemutatása egy másik dolgozat témája lehetne.
11. LÁNCOS Petra Lea: Az elfeledtetéshez való jog és az extraterritorialitás kérdései. = In Medias Res, 6. évf. 2. sz. 2017. 361–371. p.
12. Európai Unió Bírósága, Google Spain és Google Inc vs. Agencia Española de Protección de Datos (AEPD) és Mario Coteja González, C-131/12., 2014.05.13. 90., 94., 99. pont. Forrás: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=152065&doclang=HU> [2019. május 28.]
13. LÁNCOS Petra Lea: i. m.
14. Európai Unió Bírósága, C-131/12. i. m. 28., 41. pont
15. Az EU emberi jogi iránymutatásai az online és offline véleménynyilvánítás szabadságáról. Brüsszel, Európai Unió Tanácsa, 2014. május 12. 9647/14. Forrás: http://media.jogfigyelo.hu/uploads/files/15_ST_9647_2014_INIT_HU.pdf [2019. május 26.]
16. Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata. Forrás: <http://www.menszt.hu/hu/egyeb/az-emberi-jogok-egyetemes-nyilatkozata> [2019. május 26.]
17. IFLA Statement on the right to be forgotten. 25 February 2016. Forrás: <https://www.ifla.org/node/10272> [2019. március 28.]
18. Data Protection and 'Archiving purposes in the public interest' Archives and Records Association (UK & Ireland) – ARA. Forrás: <https://tinyurl.com/y294j6zf> [2019. május 26.]
19. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság tájékoztatója a személyes adatoknak a Google keresőmotorjának találati listájából való eltávolításával kapcsolatos ügyek megítélése során figyelembe vett szempontokról. https://www.naih.hu/files/2015-07-29-Tajekoztato_Google_talati_list_eltavol.pdf [2019. május 28.]
20. A Bíróság ítélete a C-131/12. sz. ügyben, 27. pont. EU:C:2014:317, 2014. május 13. Idézi: NAIH tájékoztató. A Google ítélet teljes szövege magyarul: Forrás: <http://curia.europa.eu/juris/document/document.jsf?docid=152065&doclang=HU>
21. A Bíróság ítélete, i. m. 37. pont. Idézi: NAIH tájékoztató
22. NAIH tájékoztató, i. m.
23. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság jelentése a Google Inc. személyes adatok védelmével kapcsolatos jogsértése tárgyában. NAIH/2015/1775/ /V. https://www.naih.hu/files/adatved_jelentes_NAIH-2015-1775-5-V.pdf [2019. május 28.]
24. A Nemzeti Adatvédelmi és Információszabadság Hatóság levele. NAIH/2018/3773/2/V <https://itcafe.hu/dl/cnt/2018-06/146305/naih-2018-3773-2-v-1.pdf> [2019. május 28.]
25. NAIH/2019/1342/3. A NAIH 2019. április 15-én kelt válasza a szerző által feltett kérdésekre. A téma részletes kifejtését lásd: TÓSZEGI Zsuzsanna: Az Európai Unió általános adatvédelmi rendelete, a GDPR. 2. rész: A könyvtárak adatkezelői szerepköre. = Könyvtári Figyelő 65. évf. 2. sz. 2019. 195–210. p.
26. A GDPR szövegének hivatalos magyar fordítása: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:32016R0679&from=EN> [2019. május 12.]

TÓSZEGI ZSUZSANNA

27. NAIH 2019/1342/3, i. m.

28. A GDPR szövege, i. m.

29. NAIH 2019/1342/3, i. m.

30. IFLA Briefing: Impact of the General Data Protection Regulation 2018. https://www.ifla.org/files/assets/clm/publications/briefing_general_data_protection_regulation_2018.pdf [2019. május 26.] A dokumentum nem hivatkozik a Rendeletre; a 89. cikk (2) és (3) bekezdése szól erről a kérdésről.

Tószegi Zsuzsanna az 1990-es évektől óraadóként oktat az Eötvös Loránd Tudományegyetem (informatikus) könyvtáros szakán, illetve a doktori programban. 2006–2015 között főiskolai, majd egyetemi docens a Kaposvári Egyetemen. 2016-tól az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetének címzetes egyetemi docense, a Könyvtártudományi Doktori Program témavezetője.

ORCID ID: 0000-0002-7736-0771